

IV 61
Kapsel
Topelius

Anna Lige för Brans

Juliana 1882

[Topelius, Zacharias] 2

Elias Lönnrot.

Sällskapsspel.

I detta spel, som spelas med en tärning, kunna två eller flera deltaga*). Hvarje medspelande förskaffar sig vid spelets början 25 marker, af hvilka hvar och en insätter 5 i den gemensamma kassan. Om någons marker i förtid taga slut, har han rättighet att ur kassan uppbära 5 mark.

Spelets utgångspunkt är n:o 1, Paikkari torp, derifrån de medspelande i öfverenskommen ordning (efter lottning, i tur efter ålder eller namnens bokstafsföljd o. s. v.) uträkna sin plats efter tärningskastet. Ingen får med högre kast än som jemnt behöfves slå sig fram till n:o 80; slår någon högre än erfordras, går han så många steg tillbaka, som öfverskottet utvisar. Om den spelande står t. ex. på n:o 77 och slår fem, så blir ett öfverskott af två, hvarför han kommer på n:o 78.

Den, som först hunnit till n:o 80, anses som segervinnare. Sedan ännu en af de medspelande uppnått sagde nummer, delas kassan i tvänne

*) I stället för tärning kunna användas de sex första enkla brickorna i dominospelet eller andra med siffrorna 1 till 6 utmärkta brickor af trä eller papp.

Författad af Zacharias Topelius

år 1882

priser, så att den först hunne erhåller första priset eller trefjedredelar af kassan och den andre i ordningen den återstående fjrededelen.

Detta spel vill med sin egentliga bestämmelse att vara ett sällskapsspel äfven förena uppgiften att vara så att säga en kronologisk illustration till Elias Lönnrots lefnad och verksamhet. Som man med lätthet finner, motsvaras årtalen för de flesta viktigare punkter i Lönnrots lif af numrorna på spelkartan, om sekelsiffrorna tilläggas: så t. ex. hans studentår 1822 af n:o 22, året 1827, då han blef kandidat, af n:o 27, årtalen för hans vandringar och offentliggörandet af hans förnämsta arbeten likaså, o. s. v. Någorlunda trogna facsimiler af titelbladen till första upplagan af Lönnrots förnämsta arbeten återfinnas på spelkartan.

1. Här är Paikkari torp i Sammatti kapell. Här föddes **Elias Lönnrot** den 9 April 1802. Vid detta fattiga torp samlas vi alla för att sedan följa Elias på hans vandring genom lifvet.

2. *Vyss, vyss, min lilla vän!
Snart du växer stark och stor.
Liten älskling är du än,
Kan blott le mot far och mor.*

3. *Torpets gård är så vacker och stor,
Der segla barkskepp, der beta kor,
Lekar der finnas så många.
Myggorna dansa i qvällsolens gull,
Stugan af sagor och sång är full
Vinterqvällarna långa.*

4. Lilla Elias tycker, att en karl bör kunna abc samt lär sig läsa. Abc-boken kostar 1 mark.

5. *„Hej, nu skall leken börja igen!
Hvar är Elias, lekarnes vän?“
Ropa nu bybarnen alla.
Tyst med sin bok uti furans topp
Liten Elias har klättrat opp,
Låter dem ropa och skalla.*

För det goda kvarteret i Isomäntys täta krona betalar du ingenting.

6. Då Elias fyller sex år, kan han hela långkatkesen på finska utantill. Vid läsförhöret får han till belöning 2 mark ur kassan.

7. *„Till läskarl dugde vår gosse visst!”*

Så trodde mor, så tänkte far.

”Det ringa, vi sparat mot nöd och brist,

Det måste nu fram, ty Gud väl har

Sin mening med gossens framtidsdar.”

Elias snart med kont på rygg

Till Eknäs skola vandrar trygg.

Hemmets sparpenning var 3 mark, som lemnas ur kassan.

8. *I Ekenäs skola vår finske vän*

På svenska fick läsa katkesen på nytt,

Och när han den kunde perfekt igen,

Då hade ett år af hans skoltid flytt.

Hans kassa var tom, och med sorgsen håg

Från skolan till hemmet han styrde sitt tåg.

Till hjälp på resan lemnar kassan 2 mark.

9. *På skräddarbordet med far så trägen*

Elias sitter nu dagen lång.

Hans hopp om kunskap, hvart tog det vägen?

Skall himlen klarna väl än en gång?

Här hjälper icke att modet tappa!

Han måste stoppa, han måste lappa,

Han sydde vestar åt bygdens drängar

Och kunde sjelf sig förtjena pengar.

På skräddarbordet sitter man kvar öfver 2 kast, men får i arbetslön 1 mark af hvar medspelande.

10. Elias har glömt sin svenska, men beger sig dock med de pengar, han förtjenat, till Åbo stad, i hvars katedralskola den finske gossen med knapp nöd intages af rektorn.

I terminsafgift betalas 1 mark till kassan.

11. *Att deklinera*

Och konjugera

Det gjorde gossen med lust och fröjd.

Hvar dag, som grydde,

Hvart år, som flydde,

Såg honom flitig och glad och nöjd.

Då man hunnit hit, får man taga ur kassan 1 mark åt sig och bjuda hvar och en af sina medspelande likaledes 1 mark ur densamma.

12. *Snart bekymren dock kommo igen;*

Kassan blef tom, och vår unge vän

Måste från skolan sitt afsked taga,

Måste med sorg emot hemmet draga.

Intet han egde, blott böckerna kära;

Tunga de kändes dock nu att bära.

Den, som kommit hit, betalar 1 mark och går tillbaka till den plats, han senast innehade, men får genast slå ett frikast. Om han då åter hamnar på n:o 12, måste han börja om spelet från början. Flyttar kastet honom till en annan plats, fortgår spelet i vanlig ordning.

13. *Plats på fadrens bord Elias tog,*

Syddes, sydde och sin lott fördrog

*Undergifvet. Men hans unga sinne
Gömde ifrån skolan månet minne.
"Hvem var primus nu? Gick lexan bra?
Läste de väl re'n adverbena?"*

Inkomsten är klen, blott 1 mark, som tages från kassan.

14. Hvem vet, huru det nu hade gått med den unge skraddargossen, om ej en god Försyn ledt i hans väg en välvillig prestman. Han hette Lönnqvist och tog vård om gossens läsning. Emot Guds vilja faller icke ens en sparf till marken.

15. Förberedd till gymnasium griper Elias med gladt mod åter till vandringsstafven och beger sig från Paikkari på väg till Borgå.

Till hjälp på färden lemnar kassan 4 mark.

16. Elias är gymnasist i den gamla, goda staden Borgå.

Vistelsen här varar öfver ett kast och kostar 3 mark.

17. *"Är brödet torrt, är kosten klen,
Hvad mer? Mig är det ej till mehn.
Hvad bryr sig väl en käck soldat
I ljusets här om kräslig mat.
Ja, jag är ung och stark och ber,
Att Herren Gud mig arbet' ger."*

18. *När utaf jul- och sommarlof kamraterne njöto
i hemmets frid,*

*Då vandrade blyg Elias omkring i bygden, så
främmande och så vid.
Han gick från gård och till gård och sjöng på
forna skoledjekarns vis,
Och mången välmätt kappe råg blef dervid unge
sångarns pris.*

Elias sjöng ihop sex tunnor råg, som i detta spel gäller $\frac{1}{2}$ mark per tunna. Priset får tagas ur kassan.

19. Sex tunnor råg förslå ej långt, och Elias tvangs åter af fattigdom att sluta sin läsning. Nu vände han dock ej tillbaks till skraddaryrket, utan vandrade till Tavastehus för att der söka plats som aptekslärling.

På färden åtgick 1 mark, som betalas till kassan.

20. *Ja, nu gick det ej så illa.
Piller fick Elias trilla,
Kryddor stöta, plåster knåda.
Men hvad låg deri för våda?
Och latin, så att det fräste,
På recepterna han läste.*

21. En vacker dag kom den gamle, glade doktor Sabelli in på apoteket och roade sig med att tilltala eleverna på latin. Endast Elias kunde svara honom, som dervid kom underfund med ynglingens goda hufvud och lust att läsa. Den

gamle hedersmannen bistod honom nu att läsa sig till student.

Ett gladt hurra för Sabelli, som ger dig 2 mark ur kassan.

22. Student är Elias Lönnrot nu! Han blef det den 10 september 1822, vid fylda 20 år. Alla sorger äro glömda, och med gladt mod går han till fortsatta studier.

Ett frikast skänkes den flitige studenten.

23. *Nu går arbetet lätt, nu är mödan ej tung,
Och den frie studenten är mer än en kung!*
24. Lönnrot blir informator och lär sina elever att älska vårt land och vårt folk.
25. *Till det finska folkets dunkla saga
Dras allt mer hans unga sinne.
Hvem kan läsa väl uti hans hjerta,
Hvilka tankar bo derinne?*
26. *Arbeta! Så är jordens lag,
Blott så du målet hinner.
Vid boken solen hvarje dag
Förnöjd den unge finner.*
- Här sitter du öfver ett kast och studerar.
27. Elias Lönnrot blir filosofiekandidat år 1827, men har icke råd att deltaga i kostnaderna vid promotionen, hvarför lagern förgäfves grönskade för honom. Nu börjar han studera medicin.

28. Lönnrot beger sig år 1828 ut på sin första vandring och upptecknar i det inre af Finland många vackra sånger och sagor, som bo i folkets minne.

För uppehälle på resan betalas 2 mark till kassan.

29. Lönnrot fortsätter sin vandring i Tavastland och Karelen.

Utgifterna på denna vandring gå likaledes till 2 mark.

30. *Nu är första segern vunnen,
Första harposträngen spunnen,
Kantele som dyrbar skatt
Hemtag fram ur glömskans natt.*
31. Elias Lönnrot fick år 1831 vara med om stiftandet af det Finska Litteratursällskapet, som sedan blifvit vårt folks uppfostrare.
- Hvarje medspelare betalar till kassan 1 mark; den, som hinner hit, får ett frikast.
32. Lönnrot blir medicine doktor vid 1832 års promotion och färdas i Savolaks och Arkangel.
33. Lönnrot flyttar 1833 som provincial- och slottsläkare till Kajana.
- Flyttningen kostar 3 mark.
34. *Lugnt var lifvet i Kajana
Uti forna, goda tider.*

*Tryggt man följde der sin vana,
Långt man var från världens strider.
Som en slägt var hela staden,
Onklar, tanter hela raden,
Barfotad man kunde vandra
Och var då ej olik andra.*

I Kajana ger man sig tid att dröja öfver ett kast.

35. År 1835 utgaf Elias Lönnrot den stora, odödliga finska folkdikten Kalevala, upptecknad ur folkets minne och sammanställd till ett helt af honom.

I glädjen häröfver får du gå till n:o 53.

36. *Utan ro och rast på vandring
Lönnrot sig igen beger.
Lapplands och Karelens gränser,
Tur'n är kommen nu till er.
Sångens rika skördar bida
Trägen skördeman.
Se, han kommer! Vid er sida
Kärleksfull står han.*

Till denna långa vandring, som Lönnrot företog åren 1836 och 1837, fås ur kassan 3 mark.

37. Här ser du en bondgård i Ryska Karelen, som Lönnrot besökte på sin vandring åren 1836 och 1837.

38. Lönnrot arbetar på sin lilla tidskrift "Mehiläinen" ("Biet"), den första i Finland.

I prenumeration betalar du 1 mark till kassan.

39. Doktor Lönnrot delar ut medicin åt folket och ger ut sin nyttiga folkbok "Kotilääkäri".

Betalning kommer ej i fråga.

40. Elias Lönnrots andra stora arbete "Kanteletar" utkom 1840.

*Ifrån hemmets gyllne salar,
Ifrån solbelysta sveden,
Ifrån björkbevuxna stranden,
Ifrån skog och ödemarker,
Från det finska folkets hjerta
Äro dessa ljufva sånger
Hemtade att evigt ljuda.*

Två frikast skänkas dig för Kanteletar.

41. Ut på en lång vandring till Lappmarkerna och Arkangel begaf sig Lönnrot åter 1841 och 1842. Den resan var rik på sånger.

Resekostnaden stiger till 3 mark, som betalas till kassan.

42. Elias Lönnrots tredje storverk "Suomen Kansan Sanalaskuja" utkom 1842 och innehåller de kärnfriska och roliga ordspråk, som äro gängse hos vårt folk.

Från kassan uppbäres 1 mark.

43. Lönnrot sväfvar i lifsfara. Härom sjunger Runeberg:

*Nu må Finlands harpor röras,
Sjungas skall i fosterlandet,
Hur ur djupa böljors våda
Runosångens konung räddats.*

*Vilda sjöar vid Kajana
 Var åt er den dyre gifven
 Att med hjerta, hopp och sånger
 Evigt i er natt begrafvas?
 Eller ville vågen vänligt
 I sin famn den ädle sluta
 Att en gång i jullens ställe
 Få till stranden honom föra.*

Här erlägges 2 mark till kassan.

44. År 1844 utgafs af trycket Elias Lönnrots fjerde oförgätliga arbete: "Suomen Kansan Arvoituk-sia", en samling sinnrika gåtor, med hvilkas tydning det finska folket plägar roa sig.

45. Lönnrot har åter begifvit sig ut på resor, denna gång till Estland, Liffland och Ingermanland, der han vistas åren 1844 och 1845.

För pass betalas 2 mark till kassan.

46. Lönnrot återvänder till Kajana och finner sig der så väl efter slutade vandringar och resor.

Här sitter du öfver ett kast.

47. Lönnrot utger af trycket en svensk-finsk och tysk tolkbok.

För denna bok betalar du 1 mark till kassan.

48. *Vet du hvad? En hemlighet!
 Ingen ann' ännu den vet.
 Bakom forssarna och skogen
 Bor en flicka, öm och trogen.
 Gyllne ring på fingret blänker:
 På Elias ungmön tänker.*

49. År 1849 firades Lönnrots bröllop i Uleåborg.

*Festligt sirad bröllopgården står
 Invid Uleåelfvens strand.
 Med sin brud nu hand i hand
 Lönnrot lycklig går.
 Nu i eget hem till slut
 Han i ro får hvila ut.*

För att få vara med på bröllopet lemnar du 3 mark till kassan, men får gå fram till n:o 53.

50. Lönnrot renskrifver och ordnar sina reseanteckningar.

51. *Sol går opp, och sol går ner,
 Samma flit och frid hon ser
 Städs' i hemmet råda.
 Utaf dagarna blir år,
 Året snart med fröjd förgår,
 Skörden står att skåda.
 Månget litet frö förvisst
 Skänker herrlig skörd till sist.*

52. Lönnrot utger åren 1852 och 1853 den finska folktidningen "Oulun Wiikko Sanomia".

Kassan betalar i prenumerationsafgift 1 mark.

53. Lönnrot blef professor i finska språket 1853 och måste lemna sitt lugna Kajana för att flytta till Helsingfors.

För professorsfullmakten betalas 2 mark.

54. Lönnrot blef år 1854 ordförande i Finska Litteratursällskapet, der han känner sig hemmastadd som barn i huset.

55. *I Helsingfors fins kraft och mod
Och trägen flit och vilja god,
Men också mycken flärd i staden rår.
För Lönnrot kännes fracken trång,
Och tyst han tänker mången gång:
"Nu som en sprätt jag i galoscher går!"
Han längtar att ännu få bo
I ödemarkens frid och ro.*

Gå tillbaka till n:o 33, till Kajana.

56. Lönnrot håller föreläsningar för studenterna.

57. Lönnrot beger sig år 1857, då hungersnöd rådde i Finland, ut i bygderna att lära folket baka bröd af lafvar.

Till kassan inbetalas 1 mark.

58. *Den sjuttonde April vi ha,
Eliasdagen nu är inne!
Hvem skulle väl studenterna
Om icke Lönnrot ha i minne!
Hör, huru Finlands söner unga
För folkets fader jubla, sjunga.*

Här stannar man ett kast och hör på sången.

59. Lönnrot examinerar studenter i kandidatexamen. För besväret betalas ingenting.

60. Lönnrot blef hedersdoktor vid 1860 års promotion. Hedersdiplomer hafva dessutom tillfallit honom, och ordnar har han fått emottaga, så att nog kunde Elias från Paikkari torp nu mera vara grannare utstyrd än någon i hela Sammatti kapell.

61. Lönnrot utgaf år 1861 den första flora öfver Finlands växter: "Suomen Kasvisto" och bör således anses som fader för den botaniska litteraturen på finska språket.

62. Lönnrot fylde år 1862 sextio år och kunde då taga afsked från universitetet samt lemna Helsingfors för att i ostörd ro på landet fortsätta sina arbeten.

För afskedsbrevet, hvori Lönnrot äfven erhöll kansliråds rang och värdighet betalas 3 mark till kassan.

63. Lönnrot blir år 1863 medlem af finska psalmbokskomitén och börjar omarbete gamla finska psalmboken, hvilket arbete fortgick i 9 års tid eller till år 1872.

64. På Nikku hemman, invid Paikkari torp, bodde Lönnrot i många år, efter det han lemnade Helsingfors. Här skref han sin stora finsk-svenska ordbok, här ordnade han det finska folkets trollrunor, här omarbetade han den finska psalmboken. Så mycket arbete tar sin dryga tid. Här ser du på kartan vägen från Sammatti kyrka

såväl till Nikku som Lammi, der Lönnrot nu bor.

Här stannar man öfver ett kast.

65. *Lugnt och glädt ljuder sången i hemmet,
Barnen lofsjunga Herran Gud.
Fadren slår på pianot ackorder,
Fulltonig klingar nu psalmens ljud.
Solen går ned med glans så blid,
Ute och inne råder frid.*

66. Lönnrot påbörjade år 1866 sitt femte och mödosammaste arbete "Suomalais-Ruotsalainen SanaKirja", hvilket finskt-svenska lexikon kräfde 14 års arbete och omfattar 2,200 sidor i tvåspaltigt tryck.

Ur kassan erhåller du 4 mark.

67. Det hände sig en vacker dag, att två glada studenter ämnade sig från andra sidan af sjön till Niku för att besöka Lönnrot, hvilken de aldrig sett. För att komma öfver sjön ropade de an en enkelt klädd gubbe, som rodde förbi: "Hör på, gubbe, vill du ro oss öfver till Lönnrot, så får du en slant för besväret?" — "Hvarför inte", svarade den gamle, som var ingen annan än Lönnrot sjelf. Och så rodde han ungherrarne öfver sjön, följde dem till Niku, visade dem in i tamburen och gick sjelf köksvägen in, hvarefter han om en stund trädde in till sina unga gäster i salen och helsade dem vänligt väl-

komna. Och så funno de till sin förlägenhet, att de låtit Elias Lönnrot ro sig öfver sjön. Men Lönnrot log så godt åt misstaget.

För rodden fås 1 mark ur kassan.

68. Här är Sammatti lilla rödmålade kapellkyrka. Hit färdas Lönnrot gerna. Här sitter han i sin bänk omgifven af församlingen som en fader i kretsen af de sina. Han känner alla i bygden, och de känna honom och hans rykte samt undra öfver, att han är så stor och så enkel och så sann tillika. Men Lönnrot har aldrig glömt, att inför Gud äro alla människor bröder.

Lägg en mark i kyrkhåfven.

69. *Vår Herre gömmer sorg åt hvarje bröst,
Men mild och rättvis skänker ock han tröst.
Ej ens Elias fått sin lefnadsväg
Gå städse fram med lugna, jemna steg.
Blödt har hans hjerta under ödets slag,
Dock har han tackat Gud för hvarje dag,
För hvarje stund. — Hur bitter den än var,
Så var den dock en skänk utaf en Far.*

70. Här finner du en trogen afbildning af Lönnrots stil, då han redan uppnått 68 års ålder.

71. Lönnrot arbetar i landsbygdens ro på de sista delarne af sitt stora lexikon, hvars manuskript han skref med blyerts. Hvar morgon fylde han ett glas med färdigt formerade blyertspennor, och hvar afton voro spetsarne på dem alla utnötta. Så träget arbetade han.

72. Studenterna firade år 1872 en stor fest för Lönnrot, Runeberg och Snellman, som då för femtio år tillbaka hade blifvit studenter. Sitt femtioårs jubileum som kandidat uppnådde Lönnrot vid 1877 års promotion, då han erhöi sin första lagerkrans som magister. Jubeldoktor blef han år 1882. Så många halfsekel-minnen har Lönnrot förunnats upplefva.

Från kassan uppbäres 3 mark.

73. *Lönnrot, silfverhårig, uppå skidors lätta par
Har utmed snöbeklädda berg.
Ären icke tynga, ungdomskraft bor ännu kvar,
Än i benen finnes märg!*

Gå till n:o 75.

74. Här är Lammi hemman, en half mil från Paikari torp. Här bor Lönnrot nu.

*Lugna, tysta, lilla tjäll
Djupt i ödemarken,
Skänk från morgon allt till qväll
Frid åt patriarken.
Åker, äng och sjö och skog,
Finlands älsklång till er drog.
Stängen vägen för hvar sorg
Till hans hjertas fasta borg.*

75. Lönnrot planterar i sin höga ålder fruktträd på Lammi.

76. *Uti morgonens tidiga väckt,
Innan än fästet sin stjernglans släckt,*

*Höras från Lönnrots boning fromt
Kanteles toner ljuda.
Morgonpsalmen mot himlen stiger
Och till arbete dagen viger.*

77. Elias Lönnrots sjette storverk, samlingen af finska folkets trollsånger, (Suomen kansan Loitsurunoja) utkom år 1880.

Från kassan uppbäres 2 mark.

78. Åttatioårig arbetar Elias Lönnrot ännu hvarje dag på en ny upplaga af "Kanteletar", sedan en mängd nya vackra finska sånger upptecknats i landet.

*Som konung och som patriark
Elias Lönnrot bland oss står.
Hans själ är lugn och glad och stark,
Som förr han verka än förmår
"Vid målet af sin långa färd,
Så segerrik, så afundsvärd".*

79. Elias Lönnrot fylde 1882 åttatio år, och firades han då, den 9 April på sin födelsedag och den 17 i samma månad, Eliasdagen, på ett stortadt sätt af hela det finska folket.

*I kärlek uppgår hvad i kärlek sått du har.
Ditt finska folk i dag Dig hyllar som sin far.*

80. Till Elias Lönnrot sjöng den 9 April 1882 en af Finlands skalder sålunda:

*För åttiårig bragdrik bana,
För stolta segrar slag på slag,*

*Se, Finlands ärorika fana
 Sig sänker djupt för dig i dag,
 Och ljufva minnen, kära gäster,
 Sig samla från de flydda år;
 Och fosterlandet lagern fäster
 Uppå ditt ädla, gråa hår.*

Nu hafva vi följt Elias Lönnrot på hans långa och ädla lefnadsväg, allt från hans enkla barn-
 domshem till hans största högtidsdag. Lefve
 Han än länge och lycklig till heder för det fin-
 ska folket!

Spelreglor för n:o 80 finnas angifna i början
 af detta häfte.